

ističe vrijednost i važnost župe kao mjesta dijaloga između vjernika i svijeta (139).

Slijedi povijesni 'Pregled katoličkih svjetovnih organizacija u Hrvatskoj do konca II. svjetskog rata' Lava Znidarčića (str. 144–152). Nakon čitanja ovog članka, čitatelju se nameće utješan, ali i izazovan, zaključak da Hrvatska ima tradiciju svjetovnih katoličkih organizacija i da baš zbog toga i danas treba s većim zanosom nastaviti započeto. Danas u Hrvatskoj djeluje 22 vjernička društva i pokreta o čemu je riječ u 'Predstavljanje vjerničkih društava, pokreta i skupina' (str. 153–199).

U 'Izvaci iz diskusije' (str. 201–222) bili su dotaknuti problemi i pitanja iz predavanja. Većina sudionika u diskusiji smatra ovakav skup dobrodošlim i to, prije svega, zbog stvorenog demokratskog i slobodnog ozračja koje daje mogućnost i potiče na sučeljavanje ideja, pronalazjenja novih oblika djelovanja vjernika laika u stvarnom društvu.

Pri kraju u knjizi se nalaze prilozi: 'Iz propovijedi kardinala Kuharića' (str. 223–225), zaključna riječ mons. Josipa Bozanića (str. 226–227), 'Kronika' (str. 228–234), i na koncu 'Poruka Zbora hrvatskih vjernika laika, Zagreb 1996' (str. 235–236).

Što reći o samoj knjizi Zbornika? Prije svega nužno je bilo da se izda kako bi i sudionicima Zbora i ostalom čitateljstvu, na jednom mjestu, zorno približila pitanja, probleme, prijedloge i moguća rješenja u životu, radu i poslovanju vjernika laika. Jednako tako, pomaže Crkvi da više potiče i promiče poslanje laika vjernika. Sve to imamo zahvaljujući požrtvornosti i ustrajnom radu prof. dr. Stjepana Balobana koji je knjigu uredio. Ozbiljnih prigovora ne bih imao, osim pripomene da ubuduće treba pripaziti na hrvatski jezik.

Stoga knjigu – Zbornik preporučujem osobito onima koji žele svoj poziv i po-

slanje u Crkvi i društvu bolje upoznati i dosljedno živjeti.

Josip Jelenić

Stjepan Baloban, (uredio), *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj*. »Studijski dani« hrvatskih vjernika laika, Zagreb, 31. III. – 1. IV. 1995., Glas koncila, Zagreb 1995., str. 209.

Ova knjiga-zbornik je svojevrsna 'pisana isprava' o svemu onome što se događalo tijekom Studijskih dana drugog zborovanja (prvo zborovanje vjernika laika dogodilo se 1992. godine!) vjernika laika i istodobno drugi Zbornik-knjiga u nizu koji će se nadamo se nastaviti. Uređivač, i ovaj puta prof. dr. Stjepan Baloban, potrudio se da sve bogatstvo misli i razgovora na zborovanju bude pristupačno svima koji žele i hoće velikodušnije živjeti svoje kršćansko poslanje u društvu i Crkvi.

Zbornik započinje Predgovorom (str. 5) biskupa Bozanića koji ističe aktualnost i potrebu za takvim okupljanjem. Slijedi opširan Uvod (str. 7–17) prof. Balobana koji je svojevrsan 'sažetak' događanja na zborovanju: podsjećanje na zborovanje iz 1992. godine, razlozi i potreba za novim okupljanjem, teme o kojima će biti riječi i poziv na zauzetije sudjelovanje u navještanju Isusa Krista. Slijede Program (str. 19 do 22), Pozdrav kard. Kuharića (str. 23–26), biskupa Bozanića (str. 27–29), gospođe Ane Tunjić-Čaleta (str. 30–31), Brzjavni kard. Kuharića Ivanu Pavlu II. i kard. Pironiju, predsjedniku Papinskog vijeća za laike i odgovori na iste brzjave iz Vatikana na latinskom s prijevodom na hrvatski jezik (str. 32–37).

U predavanju »Društveni nauk Crkve: model ili privid« (str. 38–54) prof. Balaban iscrpno i značajki određuje okvir rasprave o izabranim temama na zborovanju, tj. učenje Katoličke Crkve o pojedinim elementima političkog i društvenog sustava. Društveni nauk Crkve je 'znak vremena' tj. stvarnost, a ne privid, u kojem društvo živi. Stoga je nužno, ističe predavač, da sadržaj društvenog učenja Crkve približimo ljudima što je više moguće u našim stvarnim prilikama.

Na poseban način je zanimljivo i važno predavanje Josipa Sabola »Demokracija i opće dobro« (I) i (II), (str. 5–68, 69–75) i to zbog naše domaće situacije u kojoj živimo. Nakon što je predavač analizirao pojam 'općeg dobra' u znanosti (kako se oblikovao?) (str. 55–57), njegov sadržaj prema društvenom nauku Crkve (str. 59–61), uspoređuje ga s demokracijom imajući na umu hrvatsko društvo (str. 62–66), da bi pri kraju toga prvog dijela zaključio kako je katolik po svom poslanju dužan sudjelovati u stvaranju općeg dobra, tj., zauzeto sudjelovati u oblikovanju politike na svim područjima društvenog života u duhu Evanđelja (str. 66–68). U drugom dijelu (str. 69–75) autor ističe 'novu šansu' koja se hrvatskom narodu pruža u novonastalom demokratskom društvu. Za nas katolike opće dobro je 'skup uvjeta, pretpostavki iz naravi političkog reda' (str. 71) u čije ime se traži »društveno blagostanje i razvitak« (str. 71), to su uvjeti »practiciranja naravnih sloboda: sloboda savjesti, pravo na zaštitu privatnog života, pravo na slobodu religije, i osiguranje osnovnih potreba za život dostojan čovjeka: hranu, odjeću, zdravlje, rad, odgoj i kulturu...« (str. 71). Predavanje završava sa 'šest teza' (str. 74–75) o općem dobru u njegovim posljedicama.

O 'općem dobru', među ostalim, riječ je i u predavanju Antona Katunara: »Centralizam i regionalizam: supsidijarnost i

zajedničko dobro« (str. 138–146). Autor smatra da 'opće dobro' mora u sebi sadržavati slijedeće: poštivanje osobe u njezinoj sveobuhvatnosti, promicanje blagostanja i razvitak same skupine, i mir kroz postojanost i sigurnost pravnog poretka (str. 140). Uz navedeno, također se tumače pojmovi 'vlast', 'solidarnost' (str. 141), 'supsidijarnost' (str. 142) kako bi pri kraju mogao razjasniti odnose između centralizma i regionalizma (str. 142–145).

Marijan Valković, poznati i cijenjeni stručnjak za pitanja iz područja moralne teologije i socijalnog nauka Crkve, u iscrpnom i dobro obrazloženom predavanju »Demokracija u kršćanskom socijalno-etičkom kontekstu« (str. 76–98) iznosi u 'prvom dijelu' (str. 76–91) povijesno nastajanje demokracije u kršćanskoj misli, a u 'drugom dijelu' (str. 91–98) traži 'kršćanska uporišta demokracije'. Zbog bogatstva misli i stručne obrađenosti teme, ne bih ulazio u pojedinosti već bih ga preporučio za čitanje i proučavanje kao svojevrsni smjernik za praktično djelovanje.

Predavanje »Dostojanstvo ljudske osobe i ljudska prava« (str. 99–107) Ljubomira Antića, stavlja u prvi plan čovjeka-osobu, njegovo dostojanstvo i prava koja mu po samoj naravi pripadaju, pozivajući se na Božji naum s čovjekom, učenje Drugog vatikanskog sabora i socijalni nauk Crkve. Sve to autor govori imajući na umu hrvatski narod i državu. Potonja nastoji da što više i brže bude pravna u djelovanju.

Biskup Josip Bozanić, u članku »Odnos Crkve i države« (str. 108–116), pokušava protumačiti zamršenost odnosa između te dvije ustanove, obadvije u službi čovjeka. Osobito mi se čini korisnim tumačenje pojmova 'vjerska zajednica' i njegovo razgraničenje od Crkve (str. 108 do 109), te 'države' i »političke zajednice« (str. 109–110). U odnosima vjerske i političke zajednice treba poštivati evandeosko

pravilo »Bogu Božje, a caru carevo« (Mk 12,17). U daljnjem tekstu autor govori o 'vjerskoj slobodi' kao temeljnom ljudskom pravu (str. 114) čije ostvarivanje mora prožimati suradnju između Crkve i države (str. 114–115).

O sudjelovanju vjernika u političkim zajednicama govori i predavanje »Vjernik laik kao aktivni član političke zajednice« Slavka Meštrovića (str. 127–137). Autor je mišljenja da u razdoblju do 1990. nije bilo moguće da vjernici, u domovini, sudjeluju u 'svjetovnim sferama', u političkom životu (str. 131). Danas je stanje posve drugačije: puno izazova i mogućnosti za zauzeto sudjelovanje u svim područjima javnog života i djelovanja koje se osobito ostvaruje kroz državu, a unutar nje kroz političke stranke. Stoga je važno pitanje o obliku države za koji se zauzimamo i izgrađujemo, kao i političke stranke koje izabiremo. U tom odabiru vjernik laik trebao bi slijediti 'svoje osobno uvjerenje i sukladnost (državnog djelovanja i programa stranaka) etičkim načelima Crkve' (str. 133). Konačno, očituje se želja za aktivnim sudjelovanjem u »političkim događajima kroz sve oblike javnog djelovanja« (str. 134).

Danas je u Hrvatskoj važno pitanje koji ćemo oblik države izabrati i izgrađivati. Na to pitanje odgovara Krešimir Cеровac u kraćem predavanju »Kapitalistička ili socijalna država« (str. 147–154). Predavač, pozivajući se na društveni nauk Crkve, polazi od tvrdnje da je moguće ostvariti socijalnu državu u kapitalističkom sustavu (str. 147). Socijalna država pretpostavlja ostvarenje vrednota pravednosti, uzajamnosti, zajedništva i solidarnosti u društvenom poretku i institucijama (str. 148). Sve je to spojivo sa zahtjevima i zakonima slobodnog tržišnog gospodarstva, iako autor vidi i određene poteškoće kao »individualizam i apsolutno prvenstvo zakona tržišta nad ljudskim radom« (str.

151). Potrebna je solidarnost i suradnja svih na dobro svakoga i cijele zajednice. Ta dva elementa omogućuju 'slobodno poduzetništvo', koje država mora podupirati i promicati, što je osobito važno za hrvatski sustav gdje socijalna država pravi svoje prve korake.

Namjerno sam ostavio za kraj, ne zato što je manje važno, kratko predavanje Ivana Zelića, »Kršćanin i škola u demokraciji« (str. 117–126) budući da govori o posve konkretnom problemu, tj., odgoju i školi. Autor s pravom ističe činjenicu da demokracija, koja zaživljava u Hrvatskoj, sama po sebi i bez jasnih načela nije jamstvo da će pitanja i problemi biti rješavani u skladu s poštivanjem čovjeka u njegovom izvornom dostojanstvu osobe (str. 118). Uz roditelje i Crkva ima pravo i dužnost brinuti se za zdrav odgoj mladih u društvu (str. 119), što autor dokazuje pozivanjem na učenje Drugog vatikanskog sabora (str. 120–121). U cijelom tom procesu uloga vjernika laika je nezamjenjiva. Nakon kratkog prikaza stanja u Hrvatskoj (str. 122–124), slijede stvarni prijedlozi i preporuke (str. 124–126).

Nakon izloženih predavanja slijede »zanimljive i korisne 'obavijesti'«. Predstavljane knjige »Zbornik hrvatskih vjernika laika Zagreb 1992«: Miro Šincek, 'Struktura i sadržaj' (str. 156–159); Josip Čorić, 'Kritičko vrednovanje' (str. 159 do 165). Slijedi 'statističko vrednovanje' zborovanja Josipa Balobana pod naslovom »Saznanja i spoznaja na osnovi anketnog listića«.

Prilog »Rasprave na 'Studijskim danima'« Ivana Miklenića (priredio) (str. 181–200) je vrlo zanimljiv i poučan. Naime, tijekom slobodnih rasprava sudionika zborovanja iskristalizirala su se pitanja i problemi koji, čini se, zbog svoje hitnosti rješavanja traže najviše moguće zauzimanje i društva i Crkve, tj., vjernika laika. Is-

toodobno, rasprave su i doprinos u osobnom sazrijevanju samih sudionika, koji se tako uče u poštivanju i toleranciji prema drugima s različitim pa čak i oprečnim mišljenjima i stavovima.

Pri koncu Zvezdana Znidarčić-Begović donosi »Kroniku« (str. 201–205). Slijedi »Završna riječ« biskupa Bozanića (str. 206–207), da bi knjiga završila sa Sadržajem (str. 208–209).

Zbornik »Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj« iz 1995. godine, je druga knjiga o zborovanjima vjernika laika u Hrvatskoj i očituje određeni napredak u odnosu na prvu knjigu tj. »Zbor hrvatskih vjernika laika, Zagreb 1992.«: područje i teme o kojima se raspravlja su istodobno 'šire' i određenije, tumačenje temeljnih pojmova (opće dobro, solidarnost, demokracija, supsidijarnost, regionalizam, centralizam, država, socijalna država, kapitalistička država...) je iscrpnije, a sudionici su, dobiva se dojam, aktivniji i 'zreliji' u razgovorima i raspravama.

Premda se radi o zborniku i premda prof. Balaban ističe da je poštivao »metodologije vlastite pojedinim predavačima«, ipak mi se čini da se nije smjelo ponavljati pogreške iz prvog Zbornika. Prije svega, potrebno je da pojedini autori točno označe izvore s kojima se služe. Uzmimo samo na primjer, »Demokracija i opće dobro I, II« (str. 55–75) po sadržaju izvrstan članak, kada se autor poziva ili navodi Hegela (str. 57) ili Comtea (str. 58), ili encikliku 'Populorum Progressio' (str. 65), ne navodi točno označen izvor. Nije dostatno reći 'kaže Hegel' ili Comte, ili to je prema PP. U tom slučaju nije moguće provjeriti ispravnost tvrdnje ili izričaja, niti se time poslužiti kao vjerodostojnim. Ova primjedba vrijedi za sve članke (predavanja) u većoj ili manjoj mjeri.

Nadam se da će se započeto zborovanje vjernika laika u Hrvatskoj i dalje nastaviti, a time i izdavanje Zbornika, što je u

svakom slučaju i društvu i Crkvi potrebno. Hvalevrijedan je trud i zauzimanje prof. dr. Balobana da Zbornik bude tiskan. Neka to bude poticaj da i slijedeća zborovanja dobiju svoj vlastiti Zbornik.

Marko Babić (uredio), *U službi Riječi. Spomen-spis prigodom 75. obljetnice rođenja o. Franje Careva OFM. Služba Božja, Makarska 1991.*, 290 stranica.

U *Službi Riječi* jest zbornik radova teologa bibličara koje su oni poklonili svome prijatelju ocu Franji Carevu za njegov 75. rođendan. Uz ovu obljetnicu pada još i jedna druga, naime 50. obljetnica njegova nastavničkog rada na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj. Te dvije obljetnice zajedno bile su razlogom da su *Marko Babić* i *Dušan Moro* potakli teologe bibličare da svaki od njih doprinese svojim radom proslavi bibličara oca Franje Careva. Premda je već minulo pet godina od njegova objavljivanja, u *Bogoslovskoj smotri* tek sada izlazi recenzija o spomen-spisu. Ona je bila napisana odmah po objavljivanju spomen-spisa ali je tekst ostao negdje u mome računalu sve do ovih dana, jer sam četiri godine bio posve odijeljen od istraživačkog rada zbog prezaposlenosti u radu oko prognanika i izbjeglica. Objavljujem dakle ovu recenziju sa stanovitim zakašnjenjem.

Spomen-spis nosi naslov *U službi Riječi*, što dovoljno jasno izražava zadaću koju je otac Franjo Carev primio od Gospodina i vjerno je ispunio. Kroz 50 godina on je neumorno i marljivo predavao svojim studentima biblijske znanosti: uvodio ih je u dubine otajstava riječi Božje i